

Sali KADRIA

**INTERESIMI I DIPLOMACISË FRANCEZE PËR
KRAHINËN E MIRDITËS GJATË KRIZËS LINDORE
TË VITEVE '70 TË SHEK. XIX**

Abstrakt:

Në këtë kumtesë synohet të trajtohet qëndrimi i Francës si dhe përpjekjet e diplomacisë së saj për të qenë sa më afër zhvillimeve politike, ushtarake, administrative dhe fetare që ndodhnin në krahinën e Mirditës gjatë viteve '50-70 të shek. XIX. Në këtë punim, pasqyrohet interesimi i Francës për mbrojtjen e të drejtave ab antique të mirditorëve, të cilat, ata i gëzonin prej shekujsh. Përmes kësaj kumtese jepen të dhëna me interes lidhur me momentin e kthimit të Preng Bibë Dodës në Mirditë, pas një qëndrimi të gjatë në Stamboll. Po ashtu, pasqyrohen mendimet e diplomatëve francezë mbi personalitetin e kapedanit të Mirditës. Përmbajtja e kumtesës përpiket t'i japë përgjigje pyetjes nëse ndërhyrja e diplomacisë franceze pranë Portës së Lartë pati efekt dhe ndikoi në zbutjen e qëndrimit të shtetit osman ndaj Preng Bibë Dodës dhe banorëve katolikë të kësaj krahine. Gjatë paraqitjes së saj, shqyrtohet dhe analizohet qëndrimi i diplomacisë franceze gjatë Krizës Lindore të viteve '70 të shek. XIX, përballë përpjekjeve të Portës së Lartë për të nxitur përçarjen midis banorëve të kësaj krahine; ndaj përpjekjeve të Cetinës për përfshirjen e banorëve të Mirditës në një përplasje të fortë me shtetin osman; qëndrimin e mbajtur ndaj tensionimit të marrëdhënieve të Portës së Lartë me Preng Bibë Dodën gjatë kryengritjes mirditore si dhe pas hyrjes së trupave osmane në Orosh, në qendrën e krahinës së Mirditës. Në kumtesë evidentohet fakti se acarimi i marrëdhënieve të autoriteteve osmane me kapedanin e Mirditës, Preng Bibë Dodën, nxiti qeverinë franceze për të marrë një rol më aktiv në mbrojtje të familjes së tij dhe të disa prej përfaqësuesve më të shquar të kësaj krahine. Po ashtu, pasqyrohet dhe shqyrtohet me kujdes qëndrimi i mbajtur nga diplomacia franceze ndaj përpjekjeve të Preng Bibë Dodës për t'u

angazhuar përkrah forcave të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në luftë kundër Malit të Zi për mbrojtjen e trojeve shqiptare.

Fjalët kyç: Preng Bibë Doda, Krahina e Mirditës, Franca, Perandoria Osmane, Shqipëria, Mali i Zi, Vilajeti i Shkodrës.

Franca si fuqi kryesore mbrojtëse e të krishterëve katolikë në Perandorinë Osmane (shek. XVI-XIX) - Interesimi i saj për Mirditën gjatë viteve ‘50-70 të shek. XIX

Më 18 tetor 1569, ndërmjet shtetit francez dhe atij osman u nënshkrua një marrëveshje e njohur me emërtimin “kapitulacione”. Ajo ishte e para, e një vargu të gjatë marrëveshjesh të ngjashme të lidhura mes Parisit dhe Stambollit, të cilat ndikuan që Franca të bëhej fuqia me ndikimin më të madh pranë Portës së Lartë për mbrojtjen e të krishterëve katolikë në të gjithë territoret e Perandorisë Osmane. Afrimi mes Francës dhe Perandorisë Osmane ndodhi për shkak se këto dy fuqi e konsideronin Perandorinë Habsburge si kundërshtarë e tyre. Përmes kapitulacioneve të akorduara nga shteti osman, Franca gëzonte të drejta të shumta, ndër të cilat, e rëndësishme ishte ajo e kujdesit për institucionet dhe klerin katolik në Perandorinë Osmane.¹ Krahas të drejtave tregtare dhe lehtësive doganore, “frëngjve” (me këtë emërtim, osmanët quanin evropianët latinë - S. Kadria) u garantohej liria e besimit si dhe u lejohej të angazhonin klerikë për kryerjen e shërbesave fetare për të gjithë tregtarët dhe diplomatët katolikë. Ambasadori francez, si edhe konsujt e ndryshëm të kësaj fuqie të vendosur në territoret e Perandorisë Osmane, kishin për detyrë të mbikëqyrnin sjelljen e zyrtarëve osmanë në këtë drejtim.²

Që nga kjo kohë, nëse një ipeshkv katolik kishte nevojë për një berat (dekret emërimi), ai i drejtohej përfaqësuesit francez për ta

¹ Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans - The church and the Ottoman Empire*, Cambridge University Press 1983, f. 67.

² Ignace de Testa, *Recueil des traités de la Porte Ottomane avec les puissances étrangères depuis le premier traité conclu, en 1536, entre Suléyman I et François I, jusqu'à nos jours*, vol. 1, Paris: Amyot, 1864, pp. 91-96; Andre Bruneau, *Traditions et politique de la France au Levant*, Paris, Félix Alcan, 1932, f. 29.

siguruar atë, si dhe në mjaft raste edhe për të paguar tarifat përkatëse, të cilat ishin gjithmonë të nevojshme për marrjen e çdo posti zyrtar në botën osmane. Në rast se një funksionar kishtar kishte ndonjë ankesë, ajo përcillej përmes ministrit francez pranë Portës së Lartë.³

Pas nënshkrimit të Traktatit të Karlovacit, i arritur midis perandorit austriak Leopold I dhe sulltanit osman Mustafa II, në vitin 1699, ku Vjena fitoi mjaft të drejta për mbrojtjen e katolikëve në tokat osmane. Sipas nenit XIII të këtij traktati, sulltani garantonte ushtrimin e lirë të fesë katolike, ndërkohë që ambasadori habsburg fitonte të drejtën që të kërkonte zgjidhjen e padrejtësive të bëra ndaj katolikëve në territoret osmane. Prandaj, që nga kjo periudhë e në vijim, ambasadori francez në Stamboll, u detyrua të ndante përgjegjësinë për mbrojtjen e katolikëve me kolegun e tij habsburg.⁴ Krahastuar me Francën që i qenë besuar institucionet katolike në të gjithë Orientin, Austro-Hungaria e ushtroi protektoratin e saj kryesisht në territoret që ndodheshin pranë Perandorisë Habsburge, si në vilajetin e Kosovës, Shkodrës, Janinës dhe pjesërisht të Manastirit, pasi ajo nuk kishte flotë luftarake në shek. XVII-XVIII.⁵

Interesimi i Francës për Mirditën filloi qysh gjatë gjysmës së parë të shek. XIX, me dërgimin e konsullit të saj, Luiz H. Hekard (Louis Hyacinthe Hecquard), në Shkodër. Vëmendja e Francës për Mirditën u rrit më shumë gjatë Luftës së Krimesë, që u zhvillua ndërmjet fuqive evropiane perëndimore e shtetit osman kundër Rusisë në vitet 1853-1856^{6*}. Kapedani i Mirditës Bib Doda mori pjesë në këtë luftë, në krye të tre mijë mirditorëve. Për shkak të kontributit që dhanë forcat mirditore

³ Ch. A. Frazee, *Catholics and Sultans...*, f. 68.

⁴ *Po aty*.

⁵ Annelise Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria në fokusin e Perandorisë Austro-Hungareze*, përkthyer nga Eridan Imami, Tiranë: Plejad, 2012, f. 46; Teodora Toleva, *Influenca e Perandorisë Austro-Hungareze në ndërtimin e kombit shqiptar 1896-1908*, përkthyer nga Dr. Admira Nushi, Tiranë: Dudaj, 2018, f. 188.

^{6*} Në fillim të vitit 1853, interesat ruse dhe franceze u përplasën për kontrollin mbi kishat e shenjta në Palestinë. Të dy fuqitë kërkuan që shteti osman të përkrahte interesat e tyre. Presioni i ushtruar mbi Sulltan Abdyl Mexhidin nga Parisi dhe Shën Petërburgu, çoi në Luftën e Krimesë, e cila filloi në tetor 1853 dhe zgjati tre vjet. Traktati i Parisit i dha fund kësaj konflikti, duke konfirmuar disfatën e Rusisë, ndërkohë që Britania e Madhe dhe Franca u bënë fuqi të padiskutueshme në çështjet e Lindjes së Afërme.

gjatë luftimeve në Sevastopol, përkrah ushtrisë franceze dhe asaj osmane kundër trupave ruse, Bib Doda dhe mirditorët morën nderime të veçanta nga shteti francez dhe ai osman. Perandori Napoloni III i dhuroi kapedanit të Mirditës një “shpatë të argjendtë”, si dhe i premtoi atij se Franca do ta merrte Mirditën nën mbrojtje. Ndërkohë, Sulltani Abdyl Mexhiti me dekretin nr. 124 i dha Bib Dodës titullin “Pashë”, gradën “Gjeneral-brigade”, dhe e dekoroi me urdhrin “Mexhidie” të klasës III si dhe i dha titullin “Iftibar”.⁷

Pas vdekjes së Bib Pashës në vitin 1868, trashëgimtari i tij, Preng Bib Doda nuk arriti të merrte drejtimin e krahinës së Mirditës, për shkak se ishte në moshë të mitur. Autoritetet osmane e dërguan në Stamboll, ku u mbajt deri në vitin 1876. Kjo i hapi rrugë Portës së Lartë, për t’i dhënë fund autonomisë së Mirditës.⁸ Ndërkohë, qeveria franceze mori në mbrojtje familjen e Bib Dodës, si dhe i lidhi asaj, një pension vjetor prej pesë mijë frangash.⁹

Pas kryengritjes antiosmane në Hercegovinë në vitin 1875 dhe asaj në Bullgari në vitin 1876, Princ Nikolla i Malit të Zi, ftoi mirditorët dhe malësorët e Mbishkodrës për fillimin e kryengritjes antiosmane.¹⁰ Porta e Lartë i druhej bashkëpunimit të mirditorëve dhe fiseve të tjera të krishtera me Malin e Zi. Prandaj, autoritetet osmane dëshironin të plotësonin në një farë mase dëshirat e mirditorëve.¹¹

⁷ Dom Ndoc Nikaj, *Kujtime të një jete së kalueme - Trazime jete*, Tiranë: Onufri, 2016, f. 28-29; Nikollë Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës: dritëhijet e një burrështetasi, kandidat për fronin mbretëror të Shqipërisë e dy herë zëvendëskryeministër dhe dy herë ministër*, Tiranë: Geer, 2010, f. 41-42; Arturo Galanti, *Shqipëria - Njoftime gjeografike, etnografike dhe historike*, përkthyer nga Qemal Velija, Tiranë: Reklama, 2021, f. 198.

⁸ T. Toleva, *Influenca e Perandorisë Austro-Hungareze në ndërtimin e kombit shqiptar...*, f. 34.

⁹ Archives du Ministère des Affaires Étrangères (më tej: *AMAE*), Correspondance Politique des Consuls (më tej: *CPC*), Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 87r - 90r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 24 prill 1876; N. Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 44, 53.

¹⁰ Giuseppe Pochetinno, *Historija e Shqypnis deri në vj. 1916*, përkthyer nga Dom Gjokë Kukulla, Shkodër, Shtypshkronja e Zojës s’Paperlyeme, 1936, f. 43.

¹¹ *AMAE*, *CPC*, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 73r - 76r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 13 prill 1876.

Në fund të muajit mars 1876, Kolona Çekaldi (Colona Ceccaldi), konsulli i Francës në Shkodër, njoftoi qeverinë franceze se krerët e Mirditës i kishin kërkuar valiut Ahmet Hamdi Pashës, kthimin e Preng Bib Dodës në Mirditë, si dhe emërimin e tij në krye të kësaj krahine. Ministri i Punëve të Jashtme të Francës, duka Luiz Dëkaz (Louis Decazes) njoftonte konsullin e Francës në Shkodër: *“Nuk kam nevojë t’ju rikujtoj simpatinë që kemi ndierë gjithmonë për mirditorët. Nuk ka ndodhur asnjë incident gjatë këtyre viteve të fundit që të ishte i tillë, sa të shkaktonte braktisjen nga ana e Francës të këtyre traditave të politikës së saj. ...Për më tepër, jam i prirë, si edhe ju, të pranoj që kjo çështje, për vetë faktin që është e lidhur me administratën e brendshme të Perandorisë Osmane, nuk do të shtrohej me dobi veçse në Stamboll, ku ambasadori ynë, më mirë se kushdo tjetër, është në gjendje të vlerësojë konsideratat që na imponojnë detyrën për të ndërhyrë me kujdes në një punë kaq delikate. Për rrjedhojë, po porosit kontin dë Burguan (De Bourgoing) që t’ju përvijojë drejtpërsëdrejti udhëzimet që do t’ju udhëheqin në këto rrethana. Do të keni mirësinë të prisni që t’ju vijjnë ato, përpara se të jepni sqarime mbi qëllimet e qeverisë franceze, dhe deri në atë kohë mund t’i rezervoni vetes një liri të plotë veprimi”*.¹²

Në qershor të vitit 1876, popullsia katolike e Mirditës refuzoi njëzëri thirrjen e autoriteteve osmane për t’u regjistruar në radhët e forcave të saj. Konsulli francez Çekaldi i këshilloi mirditorët, duke u shprehur se, kundërshtimi i ashpër dhe i prerë i thirrjes së autoriteteve osmane nuk ishte në interesin e tyre. Prandaj, ai u sugjeroi atyre që kundërshtimet t’i paraqisnin me respekt dhe një gjuhë më të moderuar, pasi refuzimi për të luftuar, mund të ngjallte acarimin popullsisë myslimane shqiptare dhe kjo do të krijonte një armiqësi të hapur mes dy grupimeve të popullsisë shqiptare.¹³

Konsulli francez Çekaldi informoi Parisin zyrtar se valiuh Ahmed Hamdi Pasha harronte që Shqipëria ishte një vend pothuajse përgjysmë

¹² *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 71-72, Duka Decazes, ministër i Punëve të Jashtme të Francës për Colona Ceccaldi, konsull i Francës në Shkodër, Versajë, 5 prill 1876.

¹³ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 146 r-149 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme të Francës, Shkodër, 20 qershor 1876.

i krishterë dhe nëse popullsia katolike e kryeqendrës [Shkodrës] ishte më e pakët në numër dhe në drejtim të aftësive ushtarake në raport me popullsinë myslimane, mirëpo elementi i krishterë i malësisë, për nga numri dhe cilësitë e tij luftarake, rivendoste gjerësisht ekuilibrin. Ndërkohë, diplomati francez u kishte rekomanduar shqiptarëve katolikë që të organizonin ndërmjet tyre një korpus të vogël vullnetarësh dhe të ishin të gatshëm për të marshuar në rast lufte, me qëllim që të dëshmonin se katolikët ishin nënshjetas besnikë të Portës së Lartë dhe se ata nuk mund të ndaheshin nga myslimanët, kur shtrohej çështja e interesave të Perandorisë Osmane. Një përçapje e tillë, mendohej nga diplomati francez se do të ishte e dobishme për komunitetin katolik, po aq edhe për mirëkuptimin e të dy grupeve të popullsisë shqiptare.¹⁴

Më 30 qershor 1876 Serbia i shpalli luftë shtetit osman dhe më 1 korrik, të njëjtën gjë bëri Mali i Zi. Pas fillimit të luftës së Serbisë dhe të Malit të Zi kundër Perandorisë Osmane, Mali i Zi dërgoi tre emisarë malazezë pranë kapedan Kolës, në Mirditë, pasi djali i këtij të fundit, shërbente në ushtrinë malazeze. Ata kishin ardhur për t'u informuar nëse gjatë luftës, mirditorët do të mbanin qëndrim asnjans apo do të bashkoheshin me Malin e Zi. Krerët e Mirditës synonin që të mbanin një qëndrim korrekt kundrejt Portës së Lartë. Ata kishin njoftuar Ahmed Hamdi Pashën se kjo krahinë ishte e gatshme që të dërgonte kontingjentin e saj përkrah ushtrisë osmane, me kusht që autoritetet osmane të lejonin kthimin e Preng Bib Dodës pranë tyre. Krerët e Mirditës i kërkuan kapedan Kolës që t'i përcillte nga kishin ardhur, emisarët malazezë, pasi me sa dukej, ata kishin ardhur duarbosh në Mirditë.¹⁵

¹⁴ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 150 r-153 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 27 qershor 1876.

¹⁵ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 178 r-179 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 14 korrik 1876.

Interesimi i Francës për kthimin e Preng Bib Dodës në Mirditë në vitin 1876

Me ndërhyrjen e ambasadës franceze por dhe të asaj austro-hungareze në Stamboll, në korrik të vitit 1876, Porta e Lartë lejoi Preng Bib Pashën të kthehej në atdhe, duke e emëruar në detyrën e mytesarif-it të Mirditës.¹⁶ Para nisjes së tij, ambasadori francez në Stamboll, H. Furnie (Hugues Fournier), i kishte kërkuar Preng Bib Dodës që të tregohej i matur dhe të qëndronte në pritje të zhvillimeve në rajon, duke mbajtur parasysh gjithnjë interesat e popullsisë katolike të Mirditës.¹⁷

Në pamje të parë, dukej se me këtë akt, Porta e Lartë synonte të tërhiqte mirditorët në luftë kundër Malit të Zi. Por, nuk përjashtohet mundësia, që ardhja e tij, të ketë qenë vepër e diplomacisë ruse për të afruar Preng Bib Dodën me Malin e Zi.¹⁸ Konsullata franceze në Shkodër raportonte se me mbështetjen e konsullatës ruse në këtë qytet si dhe të asaj në Raguzë, emisarët malazezë kishin shkuar në Orosh me synim që të nxisnin mirditorët për të mbështetur Malin e Zi. Me ndërmjetësimin e këtyre dy agjentëve, emisarët malazezë kishin bërë të ditur gjatë ditëve të fundit, nevojën që ata kishin për 300 deri 400 napolona flori, me synim që të fitonin mbështetës për Malin e Zi nga radhët e popullsisë katolike shqiptare.¹⁹

Parisi zyrtar i kërkonte konsullit francez në Shkodër që të tregohej i rezervuar në debatet e mirditorëve me Portën e Lartë. Ndërkaq, përfaqësuesi francez në këtë vend shprehej se, “*nuk mund të pengonte këtë fis [mirditorët] që të mos shfaqte simpati dhe shpresa te Franca*”. Në rrethanat kur pritej rikthimi i Preng Bib Dodës në atdhe, konsulli

¹⁶ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 199 r-200 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për kontin De Bourgoing, ambasador i Francës në Stamboll, Shkodër, 24 korrik 1876; *Albania*, nr. 10, Bruxelles, f. 239; N. Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 57; D. N. Nikaj, *Kujtime të një jete së kalueme...*, f. 62.

¹⁷ N. Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 60.

¹⁸ Luigi Martini, *Princi pa fron i Mirditës: Mirdita përmes liderëve*, Tiranë: Mirgeer-alb, 2014, f. 26.

¹⁹ *AMAE*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 199 r-200 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për kontin De Bourgoing, ambasador i Francës në Stamboll, Shkodër, 24 korrik 1876.

francez në Shkodër, shprehej se “*duke pasur parasysh gjendjen e turbullt të vendit të tij [të Preng Bib Dodës], moshën e tij shumë të re dhe mungesën e përvojës nga ana e tij, nuk mund të mos i jap këtij djali të ri, disa mendime korrekte, pa dyshim duke pasur parasysh marrëdhëniet ligjore që ekzistojnë ndërmjet Mirditës dhe Portës së Lartë, por gjithmonë në përshtatje me udhëzimet e Shkëlqesisë Suaj, do të kem kujdes që të mos marr përgjegjësi për këtë çështje, për të cilën politika jonë e përgjithshme synon të mbetet plotësisht e mënjeluar*”.²⁰

Ministria e Punëve të Jashtme e Francës udhëzoi sërish konsullin francez në Shkodër mbi qëndrimin që duhej të mbante ndaj Preng Bib Dodës dhe mirditorëve. “*Ne shpresojmë se i riu Preng Doda do ta ruajë në kujtesë, interesimin që kemi pasur gjithmonë për familjen e tij dhe për atë vetë. Ne nuk mundemi veçse ta këshillojmë që të mbajë një qëndrim korrekt dhe të mënjanojë çdo gjë që mund të shkaktojë vështirësi me Portën e Lartë. Megjithatë ne nuk mund t’i japim asnjë direktivë që mund të na ngarkojë me përgjegjësi*”.²¹

Konsulli francez Çekaldi shpresonte që pas rikthimit të Preng Bib Dodës në këtë vend, do t’i përmbahej zotimeve të marra para Portës së Lartë, në momentin që autoritetet osmane i hoqën masën e “internimit”. Mirëpo, diplomati francez paralajmëronte që ai pritej të ndeshte vështirësi në zbatimin e tyre. Çekaldi mendonte se krahas mungesës së përvojës, moshës së re e të tjera, pas vdekjes së Bib Dodës, që prej tetë vitesh, Mirdita gjendej e trazuar nga intrigat e autoriteteve osmane, të cilat përmes të hollave, përpiqeshin të bënin për vete disa prej krerëve me ndikim të saj. Kjo krahinë kishte ndikim mbi malësitë e tjera katolike të Shqipërisë së Sipërme, të cilat prisnin të orientoreshin sipas qëndrimit të saj. Prandaj, ekzistonte mundësia që të krijohet një lloj hegjemonie nga krahina e Mirditës kundrejt krahinave të tjera katolike, e cila mund të shoqërohet me pasoja. Krahas vështirësive të brendshme, konsulli parashikonte që Preng Bib Doda do të ndeshte edhe në vështirësi të jashtme. Ai do të gjendej përballë intrigave të Malit të Zi, emisarët e të cilit, ishin deri para pak ditësh në Orosh.²²

²⁰ *Po aty.*

²¹ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 226 r-230 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 7 gusht 1876.

²² *Po aty.*

Pas ardhjes së Preng Bib Dodës në Shkodër, Porta e Lartë nuk e lejoi për të shkuar në Mirditë.²³ Autoritetet osmane refuzuan t'i jepnin atij detyrën e kajmekamit të saj me argumentin se banorët e Mirditës nuk kishin një mendim të njëzëshëm në favor të tij.²⁴ Pasi zhvilloi disa takime me Preng Dodë Pashën, konsulli francez i tërhiqte vëmendjen ministrit të Punëve të Jashtme të Francës, dukës Dëkaz se “*përsa i përket të riut Preng Dodë Pasha...nuk më duket se është i aftë për të ushtruar ndonjë influencë të madhe mbi gjendjen e vendit të tij. Ai erdhi vonë dhe kushërinjtë e tij Gjon dhe Kola kanë përparuar. Është shumë i ri (18 vjeç), mjaft i paditur dhe i paformuar dhe aspak i matur në fjalët tij. (Madje, disa prej kolegëve të mi u dha për të kuptuar se vendimet e tij varen më tepër nga oferta e ndonjë shumë të madhe ose nga shpresa për dhënien e ndonjë roli të rëndësishëm për të luajtur, ndonëse është plotësisht i paaftë që të lozë edhe rolin më të vogël). Nuk i dhashë tjetër, veçse këshilla për një qëndrim korrekt dhe të jetë i kujdesshëm në të folur, ndërkohë ashtu siç jam porositur, kam mbajtur një qëndrim mjaft të rezervuar*”.²⁵

Në të njëjtën kohë, autoritetet osmane vendosën emërimin në krye të Mirditës, të funksionarëve të besimit mysliman dhe pak kohë më vonë, të mirditorit, Dod Gega, i cili ishte kundërshtar i familjes së kapedanit të Mirditës. Vendimi i Portës së Lartë për të emëruar një shqiptar katolik si kajmekam të Mirditës, shkaktoi një tronditje për Preng Bib Dodën dhe popullsinë e Mirditës. Nga njëra anë, autoritetet osmane morën me vonesë vendimin për rikthimin e tij në atdhe, ndërsa pas ardhjes së tij, ato nuk e lejuan atë që të shkonte në Mirditë, duke e mbajtur në njëfarë mënyre si të “burgosur” apo si të dyshimtë në Shkodër. Funksionari i emëruar nga drejtuesit osmanë në krye të Mirditës, nuk mund të

²³ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 257 r - 260 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 21 gusht 1876; A. Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria...*, f. 34; Nikollë Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 57.

²⁴ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 447 r, Ministria e Punëve të Jashtme për Colona Ceccaldi, konsull i Francës në Shkodër, Versajë, 23 mars 1877.

²⁵ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 257 r - 260 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 21 gusht 1876.

qëndronte në këtë krahinë, veçse me mbështetjen e forcës ushtarake. Emërimi i tij nuk dukej se ishte një masë largpamëse, në një kohë kur Perandoria Osmane ndodhej në luftë me Malin e Zi.²⁶

Qeveria ruse kërkonte ta përdorte Preng Dodën në funksion të luftës së Malit të Zi kundër Perandorisë Osmane.²⁷ Siç do të shihet në vijim, pas një periudhe të shkurtër asnjësie, mirditorët arritën marrëveshje me Malin e Zi për t'u ngritur kundër Perandorisë Osmane.²⁸ Abati i Mirditës, Preng Doçi, ishte nxitësi kryesor i Preng Bib Dodës për të hedhur mirditorët në kryengritjen antiosmane. Ai ishte në lidhje me Xh. Garibaldin dhe Petro Chiara, udhëheqësin e Komitetit Italo-Shqiptar në Mesina. Po ashtu, ai kishte vendosur kontakte përmes malazezëve me Komitetin e Sllavëve të Jugut, Shoqatën Sllave në Rusi si dhe ishte takuar me Princin Nikolla në Cetinë, në përpjekje për të fituar mbështetjen e tij.²⁹ Ideja e Preng Doçit ishte krijimi i principatës katolike të Mirditës në Shqipërinë e Veriut.³⁰ Preng Bib Doda mendoi se kishte ardhur koha e duhur, për të kaluar nga autonomia tradicionale në një kërkesë më të avancuar në krijimin e Principatës autonome të Mirditës.³¹

Projekti i principatës autonome lëkundej ndërmjet dy versioneve. *Versioni i parë*, ishte që të krijohej një principatë katolike e Mirditës me qendër në Orosh. Kjo principatë do të ishte e ngjashme me atë të Malit të Zi.³² *Versioni i dytë*, mbështetej në idenë e krijimit të një principate në formën e një konfederate, në të cilën do të bënin pjesë fiset katolike në veri të Shqipërisë, qendra e së cilës do të ishte Mirdita ose Shkodra.^{33*}

²⁶ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 353 r - 355 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 20 nëntor 1876.

²⁷ G. Ll. Arsh; I. G. Senkevic; Nina D. Smirnova, *Histori e shkurtë e Shqipnisë*, përkthyer nga Zekeria Cana dhe Abdullah Karjagdiu, Prishtinë: Rilindja, 1967, f. 96.

²⁸ G. Pochettino, *Historija e Shqypnis deri në vj. 1916...*, f. 43.

²⁹ T. Toleva, *Influenca e Perandorisë Austro-Hungareze në ndërtimin e kombit shqiptar...*, f. 218-219.

³⁰ A. Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria...*, f. 32-33; At Paulin Margjokaj, *Kush janë anmiqt e Shqipnisë*, botim II, Shkodër: Botime Françeskane, 2012, f. 17-18.

³¹ N. Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 60.

³² A. Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria...*, f. 184-185.

^{33*} Sipas botimit të Annelise Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria...* f. 33, shkruhet: Në vitin 1897 në promemorien mbi Shqipërinë që Preng Doçi i dërgoi Ministrisë së Punëve të Jashtme austro-hungareze, lidhur me Principatën katolike të Shqipërisë së

Me kalimin e kohës, mendohej që ajo të kthehej në një qendër apo “Piemont” shqiptar, rreth së cilës, do të bashkoheshin krahinat e tjera shqiptare.³⁴ Mirëpo, zhvillimet e mëvonshme treguan qartë se kjo ide ishte ende e papjekur për të arritur qëllimin e saj.³⁵

Ky projekt nuk gjeti miratimin e diplomacisë franceze. Prapa kësaj kryengritjeje, konsulli francez në Shkodër, shihte dorën e fshehur të agjentëve rusë.³⁶ Ai mendonte se qëndrimi refraktar i autoriteteve osmane si dhe i Preng Bib Dodës, u kishte shërbyer qëllimeve të politikës sllave kundër Shqipërisë. Shumica e popullsisë katolike shqiptare të malësive veriore, tashmë po bënte kauzë të përbashkët me një shtet sllav. Agjentët e këtij shteti ishin të gatshëm të jepnin të hollat e nevojshme për llogari të Princit të Malit të Zi, apo të Komitetit sllav të Raguzës. Madje, konsulli Çekaldi mendonte se vendimi i marrë nga Porta e Lartë për të mos lejuar Preng Bib Dodën që të merrte detyrën e kajmekamit të Mirditës, kishte ndodhur për shkak se Preng Bib Doda vazhdonte të mbante kontakte me agjentë rusë, të cilëve u kishte premtuar ndihmë kundrejt disa kushteve.³⁷

Diplomacia franceze dhe Kryengritja e mirditorëve nën drejtimin e Preng Bib Dodës (1877-1878)

Nga dokumentacioni arkivor i kësaj periudhe, rezulton se veprimtaria e Preng Bib Dodës në Mirditë, për periudhën e shkurtër të qëndrimit të tij në viset shqiptare, mund të ndahet në dy faza: *Faza*

Veriut me qendër Shkodrën, që do t'i përkiste sanxhakut të Shkodrës. Ai shprehej se kjo principatë do të përbëhej nga 160 mijë banorë katolikë dhe të 50 mijë myslimanëve që jetonin në Vilajetin e Shkodrës, në Malin e Zi dhe në Vilajetin e Kosovës. Ndërkohë, Th. Ippen, mbështetur në të dhënat zyrtare, jepte për këtë zonë një numër prej 81 mijë banorë katolikë dhe 84 mijë myslimanë.

³⁴ T. Toleva, *Influenca e Perandorisë Austro-Hungareze në ndërtimin e kombit shqiptar...*, f. 225.

³⁵ D. Ndoc Nikaj, *Kujtime të një jete së kalueme...*, f. 61-62.

³⁶ *AMAE*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 257 r – 260 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 21 gusht 1876.

³⁷ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 353 r – 355 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 20 nëntor 1876.

e parë, fillon në verën e vitit 1876 dhe vijon deri në prill të vitit 1878. Kjo lidhet me ardhjen e tij në atdhe si dhe me zhvillimin e kryengritjes mirditore. *Faza e dytë*, fillon në muajin maj 1878 dhe vazhdon deri në muajin dhjetor të vitit 1880, e cila lidhet me angazhimin e Preng Bib Dodës në kuadër të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe të përpjekjeve të shqiptarëve për mbrojtjen e trojeve të tyre nga rreziku i copëtimit nga ana e shteteve fqinje.

Në optikën e diplomacisë franceze, kryengritja e mirditorëve në këto momente, përbënte një lëvizje të gabuar nga ana e Preng Bib Dodës. Konsulli francez Çekaldi parashikonte se nëse mirditorët dhe malësorët e krishterë katolikë ngriheshin kundër trupave osmane, gjendja e popullsisë katolike të vilajetit të Shkodrës mund të përkeqësohej, pasi autoritetet osmane dhe popullsia myslimane shqiptare do t'i akuzonte ata për bashkëpunim me Malin e Zi.³⁸ Diplomati francez që ndodhej në terren, ishte për një politikë më aktive të Francës në çështjen e Mirditës. Ai mendonte që Parisi zyrtar nuk mund të mos interesohet fare mbi atë që po ndodhte në Mirditë. Prandaj, ai sugjeronte që “*ndihma jonë do të ishte me vlerë, për çdo përpjekje pajtimi*” ndërmjet autoriteteve osmane dhe mirditorëve.³⁹

Në janar të vitit 1877, kryengritësit mirditorë morën nën kontroll disa vende në zonën e Pukës, duke ndërprerë komunikimin në rrugën që lidhte Shkodrën me Prizrenin, si dhe lidhjen e garnizonit osman të Pukës me Shkodrën.⁴⁰ Më 18 shkurt 1877, rreth 600 malësorë të armatosur që u përkisnin pesë bajraqeve të Mirditës, me ftesën e Preng Dodës, u mbledhën në kishën e Kryezezit që ndodhej në bregun e lumit Fan. Në këtë kuvend, ata lidhën besën për të luftuar kundër sundimit osman.⁴¹

³⁸ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 257 r - 260 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 21 gusht 1876.

³⁹ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 412 r - 417 v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 24 shkurt 1877.

⁴⁰ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 402 r - 403 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 13 shkurt 1877.

⁴¹ Luigi Martini, *Princi pa fron i Mirditës...*, f. 29.

Sapo autoritetet osmane vendosën që të mbyllnin tregjet e Lezhës, të Prizrenit e të Shkodrës për mirditorët, si dhe ndaluan kalimin nëpër të gjithë vend-kalimet e lumenjve, Preng Bib Doda vendosi të bashkëpunonte me Malin e Zi. Në fillim të marsit 1877, me ndërmjetësinë e konsullit rus, ai i dërgoi një letër Princ Nikollës. Përmes kësaj letre, Preng Bib Doda e vinte në dijeni atë se mirditorët nuk mund të prisnin më tej. Ai i kërkoi kreut të shtetit malazez, një ndihmë të menjëhershme në të holla, si dhe udhëzime për mënyrën e veprimit.⁴² Princ Nikolla i dha kapedanit të Mirditës 6.000 franga, por e porositi që të vetëpërmbahej nga veprimet e armatosura. Ndërkohë, Porta e Lartë ishte në dijeni të marrjes së kësaj shume, e cila acaroi marrëdhëniet e saj me Preng Dodën.⁴³

Ndërkohë, Preng Bib Doda njoftonte konsujt e Fuqive të Mëdha në Shkodër se, popullsia e Mirditës kishte gëzuar gjithmonë autonominë e saj dhe autoritetet osmane nuk ishin përzier asnjëherë në punët e saj të brendshme. Kjo krahinë i kishte bërë të ditur qeverisë osmane se Dod Gega nuk mund të njihej si mirditor, meqenëse ai ishte dëbuar prej saj, për shkak të intrigave dhe dredhive të tij ndaj ligjeve dhe regjimit tradicional të këtij vendi. Dëshmi për këtë ishte letra e datës 7 mars 1877, e pleqësisë dhe parësisë së pesë bajraqeve të Mirditës, drejtuar Dervish Pashës.⁴⁴

Nga data 8 deri më 11 prill 1877, pranë Munellës, u zhvilluan luftime të ashpra ndërmjet trupave osmane dhe kryengritësve mirditorë. Fisi i Kthellës i orientuar prej pleqve të bajrakut të Dibrit, për të cilët thuhej se qenë blerë me para, vendosën që të mos luftonin. Për rrjedhojë, trupat osmane e patën rrugën e lirë për të hyrë në Orosh nga ana e Matit. Ndërkohë, shtatë batalione të tjera kaluan Qafën e Malit në drejtim të Mirditës. Qëndresa e kapedan Kolës, djalit të tij Preng Kolës si dhe e abatit të Mirditës, don Primo [Preng] Doçit në territorin e Kryezezit

⁴² *AMAE*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 441 r-443v, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 12 mars 1877.

⁴³ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 451 r - 454 r, Colona Ceccaldi, konsull i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme të Francës, Shkodër, 5 prill 1877.

⁴⁴ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 455 rv, Preng Bib Doda për konsujt e Fuqive të Mëdha në Shkodër, Orosh, 1 prill 1877.

ishte fortë, por për shkak të epërsisë në numër të forcave osmane si dhe mungesës së barutit, kryengritësit u detyruan që të lëshonin terren. Më 22 prill 1877, trupat osmane hynë në Orosh.⁴⁵

Në rrethanat kur në pranverë të vitit 1877, Rusia, Mali i Zi dhe Serbia e lanë të vetëm Preng Bib Dodën përballë Portës së Lartë,⁴⁶ ai së bashku me një grup mbështetësish u detyruan të largoheshin në thellësi të maleve të Oroshit. Trupat osmane dogjën shtëpitë e disa prej krerëve të kryengritjes së Mirditës.

Duke parë se një qëndresë e mëtejshme ishte e pamundur dhe nuk i sillte asnjë dobi popullsisë mirditore, Preng Bib Doda, kërkoi që së bashku me familjen dhe përkrahësit e tij të vireshin nën mbrojtjen e qeverive të Republikës së Francës dhe asaj të Perandorisë Austro-Hungareze, duke iu lutur atyre që të ushtronin ndikim për ndërprerjen e veprimeve luftarake osmane kundër Mirditës. E njëjta lutje u përsërit edhe më datë 22 prill 1877, duke shtuar emrat e kapedanëve Gjon dhe Kolë si dhe të abatit dom Primo Doçi.⁴⁷

Më 16 maj 1877, forcat osmane arritën të kapnin pranë Gucisë, abat Preng Doçin dhe kapedan Gjon Markun, kur po përpiqeshin që të kalonin kufirin e Perandorisë Osmane për në Mal të Zi.⁴⁸ Duke parë dështimin e kryengritjes mirditore, konsulli francez në Shkodër shprehej me tone kritike, se *“Preng Bib Doda po mbledh sot, përfundimet e një sjellje të pamenduar, mendjemadhe, të parakohshme, pasojat e së cilës nuk kisha pushuar së paralajmëruari. Ai nuk ka shkëlqyer në këto incidentet e fundit. Ai nuk u pa askund në krye të njerëzve të tij dhe mbeti në Orosh; i la mirditasit pa udhëheqje dhe pa municione, megjithëse pati*

⁴⁵ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 490 r - 492 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 23 prill 1877.

⁴⁶ Nikollë Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 63.

⁴⁷ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 476 r, Preng Bib Doda për konsujt e Francës dhe të Austro-Hungarisë në Shkodër, Orosh, 14 prill 1877; *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 498 r, Preng Bib Doda për konsujt e Francës dhe të Austro-Hungarisë në Shkodër, Mali i Shenjtë i Oroshit, 22 prill 1877.

⁴⁸ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 507 r - 510 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 22 maj 1877; A. Wernicke, *Teodor Ippen dhe Shqipëria...*, f. 32.

marrë nga Mali i Zi para të mjaftueshme sa për të blerë 3000 deri 4000 fishekë".⁴⁹

Konsulli francez dhe ai austro-hungarez këshilluan Preng Bib Dodën që mënyra më e mirë për të dalë nga situata në të cilën ndodhej, ishte që të vinte në Shkodër me një kontingjent mirditorësh dhe t'u ofronte autoriteteve osmane ndihmën e tij kundër ushtrisë malazeze.⁵⁰ Ndërkohë, Preng Bib Doda vijonte lojën e tij të dyfishtë. Nga njëra anë, kërkonte që, ai së bashku me familjen e tij të viheshin nën mbrojtjen e Francës dhe të Austro-Hungarisë,⁵¹ nga ana tjetër, në fund të nëntorit të vitit 1877, ai njoftonte Princ Nikollën se fisi i tij ishte i gatshëm të rrëmbente armët kundër trupave osmane dhe se ai priste vetëm sinjalin e fillimit të sulmit nga ana e Malit të Zi. Ai kërkonte ndihmën efektive të Malit të Zi, në rast se do të gjendej përballë kërcënimit osman, si dhe një dërgesë prej 7000 pushkësh, një sasi municionesh si dhe mjete financiare.⁵²

Më 25 janar 1878, mirditorët me në krye Preng Bib Dodën filluan një sulm tjetër kundër garnizoneve osmane në Orosh dhe Kashnjet. Trupat osmane të zëna në befasi pësuan humbje dhe ato u ndoqën deri në Naraç, në kufi me Shkodrën.⁵³ Më 1 shkurt 1878, nisi sulmi i trupave osmane kundër forcave kryengritëse mirditore. Pas një rezistence të dobët, brenda dy ditësh, trupat osmane hynë për herë të dytë në Orosh, ku dogjën konakun dhe pasuritë e Preng Bib Dodës si dhe shtëpitë e të afërmeve dhe mbështetësve të tij.⁵⁴

⁴⁹ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 487 rv, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 18 prill 1877.

⁵⁰ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 627 r - 628 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 20 dhjetor 1877.

⁵¹ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 593 r - 595 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 26 tetor 1877.

⁵² *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 611 r - 614 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për dukën Decazes, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 26 nëntor 1877.

⁵³ Nikollë Loka, *Preng Bibë Doda i Mirditës...*, f. 70.

⁵⁴ *Po aty*, CPC, Paris 1876-1877, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 20, fl. 40 r - 42 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 4 shkurt 1878.

Qëndrimi i Francës ndaj angazhimit të Preng Bib Dodës në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit

Preng Bib Doda vendosi t'u dorëzohej autoriteteve vendore osmane, pa u konsultuar paraprakisht me konsullin francez në Shkodër. Më 30 prill 1878, ai i dërgoi një letër valiut të Shkodrës. Në këtë letër, ai shprehej se ishte thellësisht mirënjohës për faljen që qeveria e Sulltanit i kishte dhënë atij dhe njerëzve të rrethit të tij dhe se ishte i gatshëm të shkonte në Shkodër, duke kërkuar njëherësh që të ishte i lirë për t'u kthyer në Mirditë. Pas ndërhyrjes së qeverisë franceze dhe asaj austro-hungareze pranë Portës së Lartë, më 19 maj 1878, Preng Bib Doda i shoqëruar nga kushëriri i tij, kapedan Gjon Marku, u dorëzua në Shkodër, ku u prit me nderime nga valiut i Shkodrës, Hysen Pasha.⁵⁵

Pas fillimit të punimeve të Kongresit të Berlinit, krerët dhe pleqtë e Mirditës, të Pukës, të Ohrit të Vogël, të Lurës dhe malësisë së Lezhës, më 24 qershor 1878, i drejtuan një petition përfaqësuesve të Fuqive të Mëdha në këtë kongres. Ky dokument dërgohej veçse pak kohë pasi popullsia e këtyre bajraqeve ishte ngritur kundër trupave osmane, për të siguruar autonominë e tyre dhe për të vendosur Preng Bib Dodën në krye të Mirditës.

Konsulli francez Çekaldi njoftonte qeverinë e tij se, këto vise gëzonin autonominë që prej një kohe të hershme. Ato vetëqeveriseshin dhe se të vetmet detyrime që kishin kundrejt Portës së Lartë ishin: pagesa e një tributi prej 5 qindarkash (100 para) për çdo familje në vit, si dhe dhënia në rast lufte, e një numri të caktuar ushtarësh jo të rregullt. Aktualisht, ata kërkonin njohjen e kësaj autonomie nga qeveria osmane përpara Fuqive të Mëdha si dhe bashkimin e këtyre bajraqeve në një krahinë të vetme. Popullsia e Mirditës nuk kërkonte shpëputjen e plotë nga Porta e Lartë. Banorët e saj zotoheshin se do të vazhdonin të paguanin një tribut dhe të jepnin kontingjentet e tyre në rast lufte, numri i të cilëve do të caktohej nga një komision ndërkombëtar. Edhe banorët e Zadrimës, informonte ai, dëshironin të bashkoheshin me Mirditën, por drureshin se nëse nënshkruanin këtë petition, autoritetet osmane mund të kryenin mbi ta raprezalje. Megjithatë, ata shpresonin të përfshiheshin

⁵⁵ Luigj Martini, *Princi pa fron i Mirditës...*, f. 42-43.

në krahinën e Mirditës nga komisioni i ngarkuar për të caktuar kufijtë e saj.⁵⁶

Gjatë punimeve të Kongresit të Berlinit, më 5 korrik 1878, në seancën e trembëdhjetë, përfaqësuesi i Francës, konti Dë Sen-Valie (Saint-Vallier) paraqiti në emër të përfaqësuesve të plotfuqishëm të Austro-Hungarisë dhe Francës, propozimin, sipas të cilit: “*Popullsia mirditore të vazhdonte të gëzojë privilegjet dhe imunitetet që zotëron prej kohësh të lashta*”.⁵⁷ Edhe baroni Haymerle, përfaqësues i Austro-Hungarisë këmbënguli në favor të këtij propozimi. Në këto rrethana, përfaqësuesit e Fuqive të Mëdha në Kongresin e Berlinit u shprehën në favor të autonomisë së Mirditës, me argumentin se mirditorët e meritonin në mënyrë të veçantë dashamirësinë e tyre.⁵⁸

Pas përfundimit të Kongresit të Berlinit, diplomacia franceze kërkoi që Porta e Lartë t’i jepte Mirditës autonominë, në trajtën e një kazaje, me në krye Preng Bib Dodën.⁵⁹ Mirëpo, në kundërshtim me Protokollin nr. 13 të Kongresit të Berlinit dhe zotimeve të dhëna nga Porta e Lartë, në tetor të vitit 1878, valiu i Shkodrës, Hysen Pasha emëroi si kajmekam të Mirditës, Jusuf Sokolin, një nga drejtuesit e Degës së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në Shkodër.⁶⁰ Po ashtu, më vonë u emërua Ali Hajdar Pasha, ndërsa në mesin e muajit tetor 1879, autoritetet osmane emëruan Mahmut Agë Podgoricën, kajmekam në Mirditë.⁶¹ Në janar 1880 u

⁵⁶ AMAE, CPC, Paris 1877-1878, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 21, fl. 154 r -155 r, Colona Ceccaldi, konsulli i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 24 qershor 1878; Dom Ndoc Nikaj, *Kujtime të nji jete së kalueme...*, f. 26.

⁵⁷ *Protocols of Congress of the representatives of Great Britain, Austria-Hungary, France, Germany, Italy, Russia, and Turkey for the settlement of affairs in the East by Congress of Berlin (1878)*, London: W. Ridgway, 1885, pp. 1020-1021; Jusuf Buxhovi, *Kongresi i Berlinit dhe Lidhja Shqiptare 1878, protokollet dhe vendimet*, Prishtinë: Faik Konica, 2008, f. 66.

⁵⁸ *Po aty*.

⁵⁹ AMAE, CPC, Paris 1877-1878, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 21, fl. 329 r -334 v, A. Le Ré, konsulli i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 3 shtator 1879.

⁶⁰ *Po aty*, CPC, Paris 1877-1878, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 21, fl. 208 r -209 v, Pons, konsulli *ad interim* i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 22 tetor 1878.

⁶¹ Luigi Martini, *Princi pa fron i Mirditës...*, f. 49.

caktua kapedan Kola në krye të kësaj kazaje. Vendimet e autoriteteve osmane acaruan diplomacinë franceze.⁶²

Gjatë kësaj periudhe, shqiptarët ishin të vendosur për të kundërshtuar zgjerimin e Malit të Zi në drejtim të trojeve shqiptare. Nga gazetatat franceze dhe austriake, arriti njoftimi në Shkodër mbi kërkesën e parashtruar nga përfaqësuesi francez për një autonomi administrative të Mirditës dhe se Kongresi i Berlinit kishte marrë vendim në përshtatje me dëshirat e shprehura nga përfaqësuesit e qeverisë së Republikës franceze. I entuziazmuar nga mbështetja e qeverisë franceze, Preng Bib Doda i kërkoi mendim konsullit francez rreth qëndrimit që duhej të mbante ndaj Komitetit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, ku kërkonte të dinte nëse rrezikonte të komprometonte Mirditën dhe pozitën e tij personale, duke marrë pjesë aktive në qëndresën e shqiptarëve që pritej të kundërshtonte zbatimin e disa neneve të Traktatit të Berlinit, sidomos atyre që lidheshin me lëshimet që i ishin bërë Malit të Zi ndaj tokave shqiptare.⁶³ Pasi mori pëlqimin e konsullit francez, Preng Bibë Doda vendosi që të bashkëpunonte me Degën e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në Shkodër. Me sa duket, ai parashikoi rrezikun që paraqiste për Mirditën dhe pozitën e tij në këtë krahinë, nëse nuk bashkohej me forcat mbrojtëse shqiptare.⁶⁴

Më 23 prill 1880, kapedani i Mirditës Preng Bib Doda që ishte i detyruar të banonte në Shkodër, u lejua nga autoritetet osmane që të kthehej në Mirditë. Ai u kërkoi mirditorëve që të merrnin pjesë në lëvizjen kombëtare si dhe i njoftoi ata se ishte zgjedhur nga Lidhja e Prizrenit në krye të pjesës së luftëtarëve katolikë të Shqipërisë së Veriut.⁶⁵

⁶² *AMAE*, CP, Paris 1880, Ambasada e Francës në Stamboll, vol. 435, fl. 130 r - 137 v, Fournié, ambasadori i Francës në Stamboll për De Freycinet, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Pera, 14 shkurt 1880.

⁶³ *Po aty*, CPC, Paris 1877-1878, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 21, fl. 176 r -177 v, Pons, konsulli *ad interim* i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 2 gusht 1878.

⁶⁴ *Po aty*, CPC, Paris 1877-1878, Konsullata e Francës në Shkodër, vol. 21, fl. 208 r -209 v, Pons, konsulli *ad interim* i Francës në Shkodër për Waddington, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 22 tetor 1878.

⁶⁵ *Po aty*, Correspondance Politique (më tej: CP), Paris 1880, Misioni i Francës në Mal të Zi, vol. 2, fl. 127 r 130 r, Saint-Quentin, i ngarkuar me Punë i Francës në Cetinë për De Freycinet, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Cetinë, 23 prill 1880.

Në fillim të majit të vitit 1880, rreth 1.000 mirditorë të armatosur nën drejtimin e Preng Bib Dodës marshuan në drejtim të Tuzit.⁶⁶ Prania e një numri të konsiderueshëm mirditorësh përkrah bashkëkombësve të tyre myslimanë, ndikoi në rritjen e unitetit kombëtar mes shqiptarëve. Konsulli britanik në Shkodër, Kirby Green, shprehej se “*mbështetur në zakonet e traditat e tyre të lashta, shqiptarët myslimanë ishin lidhur kaq fort me malësorët katolikë, sa ata ishin të gatshëm për të kundërshtuar me të gjitha mjetet trupat e Sulltanit*”.⁶⁷

Mirëpo, avancimi i qëndrimit të Preng Bib Dodës në zhvillimet politike shqiptare ngjalli pakënaqësinë e diplomacisë franceze, pasi prej diplomatëve të saj me sa duket, u gjykua se situata po dilte jashtë kontrollit të saj, veçanërisht pas interesimit dhe ndërhyrjes së Fuqive të tjera të Mëdha në çështjen shqiptare. Konsulli francez në Shkodër, Lè Re (Le Ré), kritikoi qëndrimin e mirditorëve dhe të malësorëve katolikë që u rreshtuan përkrah Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, me argumentin se me këtë veprim, ata po bënin lojën politike të Austro-Hungarisë. Ndaj kërkesës për ndihmë të një grupi shqiptarësh katolikë, ai u përgjigj në mënyrë të ftohtë se, ai nuk mund të merrte një nismë në mënyrë të njëanshme, meqenëse ata nuk ishin as qytetarë francezë dhe as nën mbrojtjen e Francës.⁶⁸

Në maj të vitit 1880, në qarqet diplomatike qarkulloi ideja e krijimit të një vilajeti *ad hoc* shqiptar, e cila nuk paraqitej në terma të qartë. Me sa duket, ky propozim u parashtrua nga konsulli britanik në Shkodër, Kirbi Grin (Kirby Green). Sipas këtij projekti, mendohej që të krijohet Vilajeti autonom i Shkodrës, ku në krye të administratës së tij, do të ishte një Guvernator i Përgjithshëm mysliman shqiptar, duke përmendur emrin e Hodo Bej Sokolit. Zëvendës i tij, do të ishte një shqiptar katolik

⁶⁶ *Lidhja Shqiptare e Prizrenit në burimet angleze (Lufta shqiptaro-malazeze dhe Fuqitë e Mëdha gjatë periudhës mars-korrik 1880)*, Libri I, përgatitur nga Prof. Dr. Ramiz Abdyli, botim i Institutit të Historisë, Prishtinë: KGT, 2004, dok. 232, f. 274-277, Konti Karoly, ambasador i Austro-Hungarisë në Londër për kontin Granville, sekretar i Punëve të Jashtme i Britanisë së Madhe, Belgrave Square, 8 qershor 1880.

⁶⁷ *Po aty*, dok. 164, f. 200-202, Kirby Green, konsulli anglez në Shkodër për kontin Granville, sekretar i Punëve të Jashtme i Britanisë së Madhe, Shkodër, 15 maj 1880.

⁶⁸ *AMAE*, CPC, Paris 1880-1883, Konsullata e Francës në Shkodër, vëll. 22, fl. 104 r - 105 r, A. Le Ré, konsulli i Francës në Shkodër për De Freycinet, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 16 maj 1880.

që do ta kishte selinë në Tuz, i cili do të ishte njëherësh kajmekam i banorëve katolikë të malësive, ndërkohë që krahina e Mirditës do të kishte një funksionar të ngjashëm, i cili do të zgjidhej nga krerët e tyre, duke nënkuptuar Preng Bib Dodën. Me sa duket, me këtë propozim diplomacia britanike synonte të ndante çështjen e Shqipërisë së Sipërme nga ajo e Shqipërisë së Poshtme.⁶⁹

Për shkak të popullaritetit të krijuar në mesin e popullsisë shqiptare gjatë mbrojtjes së trojeve shqiptare për Hodo Bej Sokolin, drejtuesin e forcave vullnetare të Lidhjes Shqiptare në Tuz si dhe Preng Bib Dodën, kapedanin e Mirditës, i shqetësuar nga synimet e qarqeve diplomatike për krijimin e një vilajeti autonom me qendër në Shkodër, Dervish Pasha ftoi Hodo Bej Sokolin dhe Preng Bib Dodën, që ta shoqëronin atë gjatë inspektimit të punimeve të rrugës që po ndërtohej midis Shkodrës dhe skelës detare të Shëngjinit. Në mënyrë të papritur, më 12 dhjetor 1880, ai arrestoi të dy ata dhe i dërgoi me anije nga Shëngjini në Stamboll. Ky akt shkaktoi pakënaqësi në mesin e mirditorëve, të cilët prisnin zbatimin e Protokollit nr. 13 të Traktatit të Berlinit si dhe të rregullores së propozuar më 13 gusht 1880, nga komisarët francezë dhe austro-hungarezë për krahinën autonome të Mirditës.⁷⁰ Më vonë, Porta e Lartë vendosi të dërgonte Preng Bib Dodën në formë internimi në Kastamonu të Azisë së Vogël, ku u ngarkua kinse me detyrën e formimit të një force xhandarmërie në këtë vend.⁷¹

⁶⁹ *Po aty*, CPC, Paris 1880-1883, Konsullata e Francës në Shkodër, vëll. 22, fl. 118 r - 121 v, A. Le Ré, konsulli i Francës në Shkodër për De Freycinet, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 9 korrik 1880.

⁷⁰ *Po aty*, CPC, Paris 1880-1883, Konsullata e Francës në Shkodër, vëll. 22, fl. 194 rv, A. Le Ré, konsulli i Francës në Shkodër për Tissot, ministër i Punëve të Jashtme i Francës, Shkodër, 13 dhjetor 1880; Luigi Martini, *Princi pa fron i Mirditës...*, f. 81.

⁷¹ A. Galanti, *Shqipëria - Njoftime gjeografike, etnografike dhe historike...*, f. 208.